

Politikai ökológia szeminárium 2014-2015-2

Délegyházi kavicsbánya

1. Bevezetés

Pest megye déli részén, Délegyháza településének külterületére tervezett kavicsbánya esete tipikus példája a **környezeti konfliktusoknak**. Mint minden bányá kapcsán, ebben az esetben is, jelentős környezeti ártalmakkal kell szembenéznünk megvalósulása esetén. A beruházásból úgy lett konfliktus, hogy már a kezdeteknél egyes társadalmi szereplők (helyi lakosok, környezetvédők) tematizálták az ügyet, összefogtak és közösen felléptek ellene. A **sokszereplős konfliktusokat**, mint ez is, az egymással versengő értelmezési keretek teszik nehezen megoldhatóvá. Szerencsére ebben az esetben rendelkezésre áll valós, alternatív **megoldás** és a tiltakozás is olyan sikeres volt, hogy egyelőre nem épül meg a bánya, visszalépett a beruházó vállalat. A kutatásomban¹ utána jártam az eseménytörténetnek, a szereplőknek és érdekeiknek, a kavicsbányák okozta környezeti hatásoknak és a lehetséges megoldásoknak.

2.1 A helyszín: Délegyháza

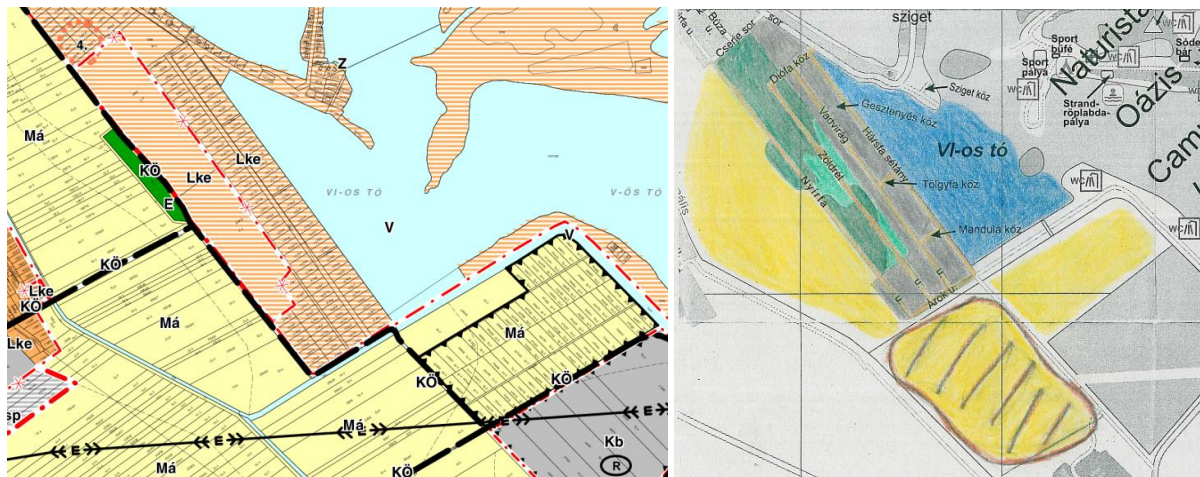

A település a Csepeli-síkságon fekszik, Pest megye déli részén. **Már 1930 óta működnek itt kavicsbányák**, a termelés a II. világháború után jelentősen megnőtt a nagyarányú útépitkezések következtében, a 60-as évek végén érte el a csúcspontját. A későbbi évtizedekben is létesültek bányák, mára területének közel fele bányatelekké vált. 4700 ha-on kb. 80 bánya található, melyekből jelenleg több mint 60 működik, a bányatavak összfelülete 2000 ha. Korábban ez nem okozott gondot a helyieknek, sőt a **település előnyére** is vált, hiszen munkalehetőséget adott, a befolyó pénzekből pedig lehetett fejleszteni a települést és hasznosítható tavak jöttek létre. Azt azonban hozzá kell tenni, hogy az 1989/1990-es rendszerváltás előtt, a **szocializmusban**, még nem volt társadalmi környezettudatosság és környezetvédelmi politika sem. A 80-as években jönnek létre az első zöld civil mozgalmak, a parlament 1995-ben szavazza meg a környezetvédelmi, illetve 1996-ban a természetvédelmi törvényt. Tehát

¹ Sok segítséget kaptam a Levegő Munkacsoport elnökhelyettesétől, Schnier Máriától.

korábban a bányák környezetre gyakorolt hatását sem lakossági, sem társadalmi, sem vezetői szinten nem vették figyelembe, nem vizsgálták. A termelés növekedése, a hatékonyabb technológiák, a tervek teljesítése, az emberek foglalkoztatása állt a szocialista tervezés központjában. A helyzet azonban megváltozott a '90-es évek végétől, 2000-es évek elejétől. A fővárosból az agglomerációba tartozó Délegyházi-tavak melletti szép, csendes zöld, felparcellázott környékre egyre többen költöztek ki, családostól. Családi házak épültek, utcák létesültek, a környék **kertvárosi övezetté** alakult. Ezzel a folyamattal egy időben, 2007-ben, az önkormányzat a lakókörzettel szomszédos 25 hektáros területet eladta és bányaövezetté minősítette a Dömper 2002. Kft-nek, amiről a beköltözők álmodni sem mertek, hiszen épp a zaj, por, forgalom, tömeg elől jöttek ide. Nem is hagyták szó nélkül. A 90-100 fős közösség azonnal szervezkedni kezdett: tiltakozó aláírásgyűjtésbe kezdtek, közmeghallgatásokon vettek részt, felvették a kapcsolatot a Levegő Munkacsoporttal, a felmerülő költségeket pedig közösen állták (ügyvéd, fellebbezések, szakhatósági vizsgálatok). Az éveken át tartó eljárásban a sok nehézség ellenére jelenleg, 2015 januárjában, a helyiek állnak nyeresre. De miért volt ilyen sikeres ez az összefogás, egyáltalán hogyan jöhetett létre? A kiköltözöttek társadalmi státusza ad magyarázatot erre. Az **értelmiségi középosztályhoz** tartoznak, gazdaságilag és kulturálisan függetlenek, erős érdekérvényesítő erővel rendelkeznek. Nem riadnak meg a kihívásoktól, akadályoktól. Erősen motiváltak, hiszen újonnan választott életformájuk, lakókörnyezetük került veszélybe.

2.2.A helyszín: a kertvárosi övezet és környéke

1. ábra (bal oldalon): Délegyházi településrendezési tervének részletén a VI-os tó melletti övezetek láthatóak a helyrajzi számok feltüntetésével.
2. ábra (jobb oldalon): A tervezett bánya helyszíne és a tóparti környék egyéni színezéssel kiemelt területei egy részletes délegyházi térképről.

Az 1. ábra jelölései: V = vízgazdálkodási terület (kék), Lke = Kertvárosias lakóterület (rózsaszín), Má = általános mezőgazdasági terület (sárga), Kb = különleges terület, bánya (szürke), Kö = Közlekedési és közműterület (fekete), R = rekultiválendő terület (szürke).

A 2. ábra jelölései: vízfelület (kék), lakóházak (szürke), utcák (barna), erdők (sötétzöld), füves terület (világoszöld), szántó (sárga), kijelölt bányaterület (sávozott rész).

A térképeken² jól látható, hogy a Budapesttől 30 km-re délre található délegyházi tavak területe igen **vonzó környék**. A nyolc tóból álló 300 ha vízfelületű tórendszer ideális fürdésre, horgászásra, pihenésre és vízi sportokra. A kiépített strandok stégekkel, illemhelyekkel, büféekkel, napos és árnyékos helyekkel gondoskodnak a kellemes fürdözésről. A tó mellett kempingek, strandröplabda-pályák és vendéglátóhelyek találhatóak. A szabadidős tevékenységeket lovarda, konditerem, biliárdterem és Quad centrum színesíti. Mindez egy szép, zöld tájban.

A **VI-os tó menti** családi házas övezet, a Nyírfá utca, Zöldrét utca és Vadvirág utca lakói szinte közvetlenül a természetben érezhetik magukat: erdők szomszédságában, füvesített, növényekkel, gyümölcsfákkal beültetett, csendes, idilli környezetben élnek. A környező szántóterületeken folyó időszakos mezőgazdasági munkálatok a táj vidékies jellegét erősítik, nem jelentenek problémát a helyieknek.

Ebben a helyzetben nem meglepő, hogy a bányanyitás első hírére óriási volt a **felháborodás**. Egy váratlanul jött bejelentés szerint a közvetlen szomszédságukba, egy szántóterületen épülne meg egy kavicskitermelő üzem, mely negatív hatásaival tönkretenné mindazt, amiért idejöttek. A lakóterület és üdülőterület környezeti minősége nagymértékben romlana, amellet, hogy a megmaradó mezőgazdasági területek elértéktelenednének.

3. Eseménytörténet³

A tervezett bánya adatai:

Helyrajzi szám: 039/3-4, 6-7, 9-11, 21-25

Terület: 25 hektár (250 000 m²)

² Nagyobb felbontásban megtekinthetők:

1. térkép: <https://www.scribd.com/doc/261901013/Delegyhaza-helyrajzi-szamok>

2. térkép: <https://www.scribd.com/doc/261900938/Delegyhaza-szinezett-terkep>

³ Az eseménytörténetben megjelölt döntéseket részletesen megvizsgálom a 4.3 pontban.

- 2007.07.05.: KDVKTVF⁴ - EVD⁵ közlemény megjelent.
- 2007.07.26.: Az LM⁶ véleményezte a beruházást: ellenezve!
- 2007.08.30.: Közmeghallgatás.
- 2007.11.29.: A KDVKTVF (elsőfok) környezetvédelmi engedélyt adott.
- 2008.05.15.: Az OKTVF⁷ (másodfok) elutasította.
- 2010.01.27.: Újra megindítva az eljárás.
- 2010.02.03.: LM bejelentkezett, ügyféli jogállás elfogadva.
- 2010.03.12.: A kertvárosi lakosság kapcsolatba lépett az LM-mel.
- 2010.03.26.: Lakossági köszönet az LM felé.
- 2010.05.17.: KDVKTVF a bányanyitást elutasítja.
- 2010.06.21.: A Dömper 2002 Kft. a Határozatot megfellebbezi.
- 2010.08.12.: Az OKTVF az elsőfokú határozatot megsemmisítve környezeti hatástanulmány készítését írja elő.
- 2010.09.14. A Dömper Kft. benyújtja a hatástanulmányt.
- 2011.01.27.: Közmeghallgatás a Kölcsey Művelődési Központban. (Szabadság tér 1-3.) Az LM is részt vett rajta.
- 2011.05.02.: Az eljárást 30 nappal meghosszabbították.
- 2011.06.02.: A KDVKTVF határozattal elutasítja a bányanyitási kérelmet.**
- 2011.08.03.: A Dömper megfellebbezi az elutasító határozatot.
- 2011.11.24.: Az OKTVF helybenhagyja az I. fokú határozatot.
- 2012.01.17.: A Dömper Kft. beperelte az OKTVF-et.
- 2012.07.31-től bírósági döntés miatt új eljárás. Az LM és Pusztai Gábor⁸ is bejelentkezett.
- 2013.05.09.: Közmeghallgatás. Az LM is részt vett rajta.

⁴ KDVKTVF = Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség (2014-től vízügy nélkül)

⁵ EVD = Előzetes Vizsgálati Dokumentáció

⁶ LM = Levegő Munkacsoport

⁷ OKTVF = Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség (2014-től vízügy nélkül)

⁸ Pusztai Gábor a délegyházi kertvárosi lakosság és a Levegő Munkacsoport közti kapcsolattartó

2013.05.14.: Az LM véleményezést küldött be a közmeghallgatásról.

2013.08.27.: A KDVKTVF megadta a környezetvédelmi engedélyt.

2013.09.10.: Az LM fellebbezett és a fellebbezési határidő alatt segítséget nyújtott Pusztai Gábornak, így a lakosság is fellebbezett, ügyvéd útján.

2013.12.18. Az OKTVF nem járul hozzá a bányanyitáshoz, megsemmisíti az illetékes földhivatal szakhatósági engedélyét.

2014.06.05.: Az OKTF az elsőfokú határozat felülvizsgálata után eljárásra utasítja az elsőfokú hatóságot. Részletes hatástanulmány készítését írta elő.

2014.07.31.: Az új eljárásba az LM bejelentkezett.

2014.08.12.: LM ügyféli jogállását elfogadták

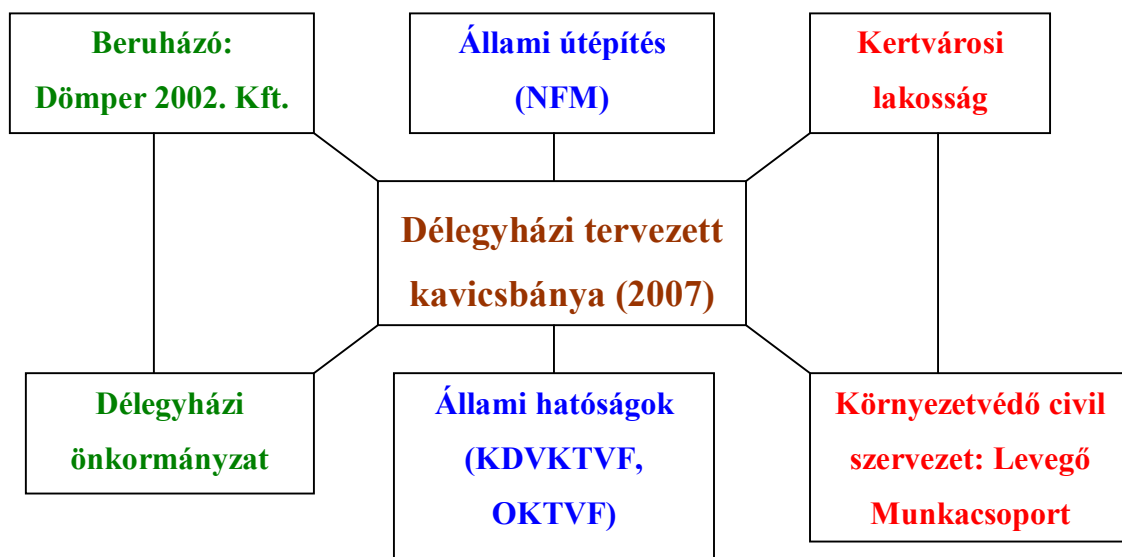
2014.10.12.: A Dömper határidő módosítást kér.

2014.12.22.: A Dömper újra határidő meghosszabbítást kér és az eljárás felfüggesztését is.

2015.01.15.: A Felügyelőség elutasította a Dömper kérelmét az eljárás felfüggesztéséről.

2015.01.18.: A Dömper visszalépett: visszavonta a kavicsbánya nyitási kérelmét.

4.1. Az érintettek köre

3. ábra: Kapcsolati háló. A hasonló érdekeltségű szereplők azonos színkóddal szerepelnek (zöld – támogat, piros – ellenez, kék – semleges).

A **kavicsbányászat szükségességét** nehezen lehetne vitatni, hiszen a kavics és a homok az építkezések alapvető nyersanyagai, a beton alkotóelemei, melyet lakóépületek (panellakások, társas házak, családi házak, stb.), középületek (egészségügyi, oktatási, sport, kulturális, közigazgatási, szociális), üzemi épületek (ipari, mezőgazdasági, szolgáltató) építésénél, útépitéseknél és műemléképületek helyreállításánál használnak. **Mértéke és módszere** azonban már erősen megkérdőjelezhető. (Bővebben a 8. pontban)

Igény tehát van. Ráadásul az autópálya megrendelésekben dúskáló építőipar kavicsigénye ma nagyobb, mint valaha: évi 10-12%-kal nő⁹! Magyarországon a '60-as évektől kezdtek autópályákat építeni, 2000-ig 500 km készült el, azóta további 800 km épült, így napjainkban már közel 1300 km a teljes hosszuk. A hazai útépitésekért, a közlekedés fejlesztéséért és a bányászattal kapcsolatos ügyekért a 2010-ben alakult **Nemzeti Fejlesztési Minisztérium (NFM)** felel.

Az ásványkincs nemzeti vagyon, az állam tulajdona. Az jogszabályok szerint önkormányzatoknak **kötelessége** a kavics-és homokkészletek földalatti elhelyezkedését ábrázolni a településrendezési terveken. A bányatörvény, a földvédelmi törvény és az építési törvény nemcsak lehetőséget ad a hazai- és külföldi vállalkozásoknak a bányanyitásra, de előnyben is részesíti azt a felette lévő kevésbé jó minőségű termőföld hasznosításához képest. Az utóbbi évtizedek fokozódó útépitései, az alacsony földvédelmi járulék és bányajáradék, a megengedő törvényi szabályozással együttesen vonzóvá tették bányanyitásokhoz az olyan vastag felszín alatti kavicssterasszal rendelkező településeket, mint a Pest megye déli részén fekvő Csepeli-síkságon lévő Kiskunlacháza, Bugyi vagy éppen Délegyháza.

A **délegyházi önkormányzat** korábban támogatta a hasonló beruházásokat, ami eddig a lakosságot sem zavarta, mivel az éppen aktuális bányászati tevékenység távol van a lakóépületektől. Egy-egy bánya 12-18 helyinek tud munkát adni, a befolyó adók pedig gyarapítják az önkormányzati kasszát. A bezárás után hátramaradt bányatavakat sokféleképpen lehet **utóhasznosítani**, turisztikailag vonzó, több szolgáltatást nyújtó terület alakítható ki. Különféle halak betelepítésével (ponty, süllő, csuka, amur, balin, keszegfélék, harcsa, afrikai harcsa, pettyes harcsa) gazdag és változatos halállományú horgásztó hozható létre. Néhol modern élményfürdőt alakítottak ki, máshol búvárkodni lehet az akár 30 méteres mélységekbe. Olyan vonzó mindez az önkormányzatnak, hogy már túlságosan is szerette

⁹ Aktuális hír 2015.04.09-én: A kormány bejelentette, hogy a ciklus végéig nagyszabású útépitési programba kezd: 2018-ig 350 km gyorsforgalmi út épül meg 600 milliárd Ft hazai költségvetési forrásból. A megyei jogú városokat beköti az országos autópálya hálózatba, a már meglévő autópályákat pedig elvezetik az országhatárig.

volna az újabb bányanyitást: Délegyházán **visszaminősítettek** több jó termőtulajdonságú szántóföldet, hogy lehessen rajtuk bányászni. A térképeken bányaterületként jelölik, holott a Budapesti Agglomeráció Településrendezési Tervében világosan szerepel, hogy nem lehetnek azok.

A bányavállalatok számára, mint amilyen a **Dömper 2002. Szolgáltató és Kereskedelmi Kft.**, ez ideális terep. A konkrét helyszín kiválasztásához, az önkormányzat által jelölt és jelöletlen – gyakran mezőgazdasági művelés alatt álló – területeken is szabadon kutathatják a kavicsréteget. A föld tulajdonosának mindezt **tűrnie kell**. Ha a kiválasztott terület kívül esik a település övezeti térképén jelzett bányaövezeten, a bányavállalkozó kezdeményezésére az önkormányzati képviselőtestület módosíthatja a kijelölt területet, hogy ott is lehessen bányászni. Ha magántulajdonban van a kiszemelt terület, a földtulajdonos gazdák beleegyezését kell kérni, illetve megvásárolni tőlük a területet, mivel a tulajdonhoz való jog alkotmányos jog Magyarországon. Sokszor azonban **kényszerből** kell földjeit eladása mellett dönteni, ugyanis tartanak az elhúzódó eljárásoktól, indulatos vitáktól vagy földjeik elértéktelenedésétől, művelhetetlenné válástól: ha nem itt, majd a szomszédos területen kezdi el a cég a bányászatot, ami idővel tönkreteszi a környező termőföldeket is, így a gazdák később már sokkal olcsóbban tudnák csak eladni. Délegyházán nem volt ilyen konfliktus, a Dömper 2002. Kft. Az önkormányzattól vette meg a földet.

A következő lépés a környezetvédelmi engedélyezési eljárás. Elsőfokon a területileg illetékes Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség adhatja meg az engedélyt (KTVF¹⁰). Ebben a területi földhivatal szakhatósági nyilatkozata a döntő. A jogszabályok szerint csak akkor lehet termőföldet elbányászni, ha az az átlagosnál gyengébb minőségű. De ha a közelben nincs ilyen, akkor bizonyos feltételek fennállása esetén (például helyhez kötött beruházás, már szomszédos telken megkezdett működő bánya folytatásaként) mégis **lehet jó minőségű termőföldön is**. A Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség (**KDVKTVF**) által meghozott határozat előírja a környezetvédelmi előírások teljesülését (víz-és talaj-, levegőtisztaság-, zaj- és rezgés-, táj-és természetvédelem, hulladékgazdálkodás) és figyelembe veszi a szakhatósági állásfoglalásokat (népegészségügy, földhivatal, jegyző, növény-és talajvédelem). Ha valamelyik fél megfellebbezi ezt a döntést (bányavállalat, helyi lakosság vagy civil szervezet), a másodfokú hatóság dönt. Az Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség (**OKTVF**) vagy helyben hagyja vagy megsemmisíti az elsőfokú határozatot és új eljárásra utasít.

¹⁰ Magyarországon 10 területileg illetékes KTVF működik, mivel hazánk 10 nagy vízgyűjtő területre osztható. A Csepeli-síkságon, így Délegyházán is a KDVKTVF jogosult intézkedni.

A **perek** hosszú évekig elhúzódnak és nem kis költséggel járnak, ezért nem választja sok magánszemély ezt az utat. inkább megegyeznek a beruházókkal. Fellebbezés esetén csak a szakhatósági vélemények díjai több 10 ezer forintba kerül hatóságonként. Amennyiben a fellebbezések benyújtására a lakosság ügyvédhez fordul, az is jelentős költséggel jár. Hogy jelen esetben mégsem a beruházókkal való megegyezés történt, az a lakosok határozott hozzáállásának és kitartó ellenállásának volt köszönhető.

4.2. Az érintettek közti konfliktus

A KDVKTVF (továbbiakban: Felügyelőség) által meghozott határozat azután készült el, miután megvizsgálták a Dömper 2002. Kft. által készített hatástanulmányt és **közmeghallgatást** tartottak a beruházó, a Felügyelő, a polgármester, a jegyző, a helyi lakosok, civil szervezetek képviselői, szakemberek (pl. bányamérnökök, környezetvédelmi mérnökök) és esetenként a hatóságok részvételével. Ennek célja, hogy szakmai tájékoztatást kapjanak a jelenlévők, valamint elmondhassák véleményüket, észrevételeiket, feltehessék kérdéseiket. Minderről jegyzőkönyv készül. A KTVF ezt is figyelembe véve dönt a bánya megnyitásáról. Ha megadja a környezetvédelmi engedélyt, az még nem jelenti automatikusan a művelés elkezdését. A Budapesti Bányakapitányságnak jóvá kell hagyni a műszaki üzemi tervet, amihez – ha nem a bányavállalkozásé a föld – az érintett földtulajdonosnak is hozzá kell járulnia. Ám ez az akadály, mint fentebb szó volt róla, könnyen elhárítható...

A 2011-es és 2013-as közmeghallgatások jegyzőkönyveiből világosan kirajzolódnak az ütközőpontok. Érvek és ellenérvek, tények és feltételezések, empirikus tapasztalatok és tudományos cáfolatok kerülnek egymással szembe a jogszabályok szövevényes hálójában, a szakértők és laikusok harcában.

A 2011-es meghallgatáson több lakos volt jelen, mint 2013-ban, ahol a hozzászólásokat tekintve a szakemberek domináltak mindkét oldalon, így utóbbi inkább tekinthető egy szakmai vitának. A következőkben összefoglalom az elhangzottakat.

A Dömper 2002. Kft. úgy érvelt, hogy bányászati tevékenysége nem lesz **zavaró**: 8 évre tervezik a tevékenységet, csak nappal fog működni, a visszamaradó 20 ha-os (a bánya területének kb. $\frac{3}{4}$ -e), 5-7 méter mélységű bányató környékét erdősítik, pihenőtóvá, horgásztóvá alakítják, vizes élőhelyeket hoznak létre. A zaj és por nem fogja zavarni a környékelieket, a kikerülő meddőből védőfal épül.

A lakosok kifogásolták, hogy az önkormányzat nem **tájékoztatta** őket kellő időben, valamint az időpont sem megfelelő: hétköznap du. 2 óra. Ekkor az emberek dolgoznak.

A beruházás miatt csökkenhet az **ingatlanok forgalmi értéke**, és a zajvédő fal ellenére most is lehet hallani két másik közelben lévő, Dunavarsányban és Bugyiban lévő bánya működését. Ráadásul nyaranta a dunavarsányi töltéseket ellepi a parlagfű, amit nem kaszálnak le. Aggódnak amiatt, hogy bár a bevételekből nem részesednének, ugyanakkor a hátrányok őket érintenék legfőképpen. A település vezetése jól járna, de a lakosság kárára. Tartanak tőle, ha valami nem az előírások szerint történik, akkor évekig **pereskedhetnek**, mire történik valami javulás.

A Felügyelőség emlékeztette a jelenlévőket, hogy csak a tevékenység környezetvédelmi vonatkozásai képezik a meghallgatás tárgyát (az ingatlanértékek, az **önkormányzati bevételek** nem), tehát csak a környezetvédelemmel kapcsolatos kérdésekre tudnak válaszolni.

A Jegyző szerint kellő időben és módon megtörtént a tájékoztatás, a honlapon, az újságban és a hirdetőtáblákon is kint volt az értesítés. Az időpontot pedig a Felügyelőség jelölte ki.

A bányavállalat igyekezett tovább nyugtatgatni a helyieket. Dunavarsányban nem támfal van, hanem meddőhányó, amit majd elvisznek. Itt viszont valódi **zajvédő fal** lesz, amit folyamatosan karban fognak tartani, locsolják a kiporzás ellen, fűvesítik, kaszálják, majd végül fásítják. A szállítási útvonal nem fogja érinteni Délegyháza belterületét, a teherautók nem teszik tönkre az utakat és a házakat. A zajterhelés nem haladja meg az 50 dB-es határértéket. A szigorúbb **bányatörvény** miatt ma már nem fordulhat elő, hogy a munka végeztével lelépnek vagy csődbe megy a cég, és nem tudja elvégezni a rekultivációt. Van egy alap, amibe be kell fizetni egy összeget, ez a biztonsági tartalék a tájrendezésre.

A Felügyelőség leszögezte: ha az előírásokat a bányavállalat nem tartja be, komoly szankciókra számíthat: pénzbírságra, a tevékenység korlátozására, felfüggesztésére vagy az engedély visszavonására. Ebben fontosak a lakossági bejelentések.

A helyiek indulatosan közölték, hogy hiába lesz a zajnövekedés határérték alatti, őket az is zavarni fogja, **nem azért jöttek ide**, hogy a bányagépek működését és az ide-oda furikázó teherautók zötyögését hallgassák. Csendet és nyugalmat szeretnének. Pihenni egy zöld környezetben, a tópart mellett. Félnak a légszennyezettség növekedésétől, aggódnak a talajvízszint további süllyedése miatt: tönkremegy a tuja, a gyümölcsfa, bármi, amit ültetnek. A házak megsüllyednek, élhetetlenné válik a környék. A tó vízszintje is folyamatosan csökken: 1,5 méterrel alacsonyabb, mint a 80-as években volt.

A bányacég visszavágott. Jelenleg a szomszédos terület szántó. Ha nem bányagépek, **mezőgazdasági gépek** dolgoznak majd ott, szárazság esetén kiporzik a föld, ellepheti a parlagfű is. A helyiek szerint ez teljesen más. Halkabbak és kevesebbet dolgoznak. Sokkal

természetesebb is, mint egy bánya. Amikor idejöttek családotól belvárosi környezetből, tudták, hogy hova jönnek. Elfogadták, hogy lesznek traktorok. Bányáról viszont nem volt szó.

A Dömper lényegre törően folytatta: ezek a hatások, amit egy újabb 25 ha-os bánya okozna, nem lennének számottevőek a már meglévőkhöz képest. Ez lenne az utolsó bánya, amit Délegyházán engedélyeznének. Az előírásokat betartva működne. A bánya **nemzeti érdek**. Ma építőipari bányászkodás nélkül nincs útépités, lakásprogram. Ma egy ház 85-90%-a bányászati termék.

A Levegő Munkacsoport képviselője megjegyezte: nem szabad engedni, hogy Délegyháza üdülőtavakból és kavicsbányákból éljen. Ez egy jó zöldség-, gyümölcs- és gabonatermő vidék volt. Évtizedekkel ezelőtt Pest megye déli része Budapest éléskamrájaként szolgált. Azóta a **termőföldek** nagy része megszűnt a bányászat miatt. Már 10-20 cm-es vízszintsüllyedés esetén is tönkremennek a sekély gyökerzetű szántóföldi növények. Nem szabad megengedni még egy, meg még egy bányát. Sok kicsi sokra megy, eljött az a pillanat, amikor már megálljt kell parancsolni ennek a folyamatnak. Ez nem fenntartható, kimerülnek a tartalékok. Másodnyersanyagokat kellene használni az építkezésekhez.

A bányacég **szakértői** ezt nem hagyták szó nélkül. Először is ez a szántó alacsonyabb kategóriájú volt, bányászatra alkalmas. A környéken nincsenek védett növények és állatok. A térségben nem azért alacsony a talajvízszint, mert a bányatavakból elpárolog, hanem mert a Dunát az 1920-as években szabályozták, védőgátat építettek a mentén, megszűntek a terület rendszeres elöntései. Az éghajlat meg szárazodik. A **zajról**. A hatástérben van egy másik bánya 50 dB-es határértékkel, ez vonatkozik a lakóövezetre. Na mármint, ennek a bányának az 50 dB-es terhelése nem fog hozzáadódni ehhez, nem 100 dB lesz, hanem csak 53 dB. Ez a logaritmikus összegződésből adódik. Hogy ne lépje túl a határt még így se, ezért az előírás szigorúbb, 47 dB lesz, tehát ha együtt dolgozik is a két bánya, nem lesz hangosabb 50 dB-nél. Az építésekről. A **beton** már az ókor óta értékes építőanyag, melyből időtálló alkotások készültek. Alkotóelemei a kavics, a cement (hidraulikus kötőanyag, mészkő, agyag és márga felhasználásával készül, ezeket is bányásszák) és a víz. Magasépítésben és mélyépítésben egyaránt használható. Nyomószilárdsága kiváló, azonban egy rossz tulajdonsága van: a szakítószilárdsága gyenge, ezért tesznek bele vasat és használnak vasbetont az épületeknél. Ha a másodlagos nyersanyagokat, téglát, cserepet, betont, stb. ledaráljuk, ezekből próbálunk betont készíteni, az nem lesz olyan minőségi és tartós, mint az eredeti. A salakbeton házak könnyen összedőlnek, nem időtállóak. Ha hulladékból, másodnyersanyagból építik az utakat, hamar tönkremennek, megsüllyednek. Ezen kívül több cementet is kíván az ilyen beton.

Autópályát, komoly utat, mely fagyálló és szilárd, csak minőségi betonból lehet készíteni. Az osztrákok is bányásznak bizony, a Rába árterében. Egy időre be volt tiltva, de most visszatértek rá. Ahol lehet, igyekeznek helyettesíteni, parkolóknál, másod-és harmadrendű utak, mezőgazdasági utak alapjainál, még az autópálya alapoknál is részben, de 100%-ban nem lehet kiváltani. Az viszont valóban támogatandó lenne, hogy legyen egy kitermelési határérték. De nincs. Magyarország meg építeni akar, normális anyagból. Kavicsbányákra szükség van és szükség is lesz. És hogy **tájjidegen** lenne egy újabb bányató? Előbb lesz az egy szélerőmű. Ezen a területen már több mint 100 éve elkezdtek bányászni. Ősvadon már rég nincs. Amióta emberek élnek a Kárpát-medencében, átalakítják. A táj arculatát, karakterét egy 20 ha-os tó nem változtatja meg. Nem visszafordíthatatlan jelenség, nem tájseb, inkább az a feladat, hogyan lehetne komplexen utóhasznosítani.

Meglepő mozzanat volt, mikor a **természetvédelmi** szakértőt a Felügyelőségnek kellett megcáfolnia, aki korábban azt állította, nincsenek veszélyben védett élőhelyek, növények és állatok. Egy kialakuló nyílt felületű talajvíztó igenis el tudná szívni a 7 km-re lévő *Ráckevei Duna-ág* kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület valamint az 5 km-re lévő *Felső-kiskunsági szikes puszta* Natura 2000-es terület talajvizét! Valamint az itt élők sem egy szegényes élővilágú bányatóban szeretnének gyönyörködni, hanem az itt lévő őzekben, nyulakban, fácánokban. A felszín szárazodása miatt egyre kevesebb van belőlük. Ahogy a délegyházi tavakban úszkáló vadkacsákból és hattyúkból is.

A lakossági tiltakozással egyetértve, az önkormányzat **sem támogatta** a későbbiekben a beruházást, a többszöri hatósági elutasítás mellett ez is közre játszhatott a Dömper visszalépésében.

4.3.Mit mondanak a hatóságok?

Egy engedélyező és három tiltó állásfoglalást vizsgáltam meg.

(a) 2011.06.02.: A KDVKTVF (Felügyelőség) határozattal elutasítja a Dömper kérelmét.

Az elutasítás okai: vízvédelmi, tájvédelmi, zajvédelmi és levegővédelmi okok. Itt rögtön meg is **cáfolják** a közmeghallgatáson felszólalt szakember álláspontját, aki szerint elsősorban a Duna szabályozása miatt csökkent a talajvízszint a térségben. 2005 és 2009 végzett mérések igazolják, hogy csökkenő tendenciát mutat a talajvízszint a bányatavak párologtatása miatt. Ennek gyakorlati következménye, hogy több sekélyvizű öntözőkút kiszáradt, a mezőgazdasági területek öntözése nehezebbé vált, az új öntözőkútak pedig a mélyebben elhelyezkedő ivóvízbázisokat használják. Leszögezi, hogy az egymáshoz közel álló tavak

vízszintsüllyesztő hatása nem különíthető el. A több bányató nagyobb vízelszívást jelent. A vizsgált területre vízhiány jellemző, azaz több a párologtatás, mint a csapadék, ez nem pótlódik a magasabb térszínekről ideszivárgó talajvízzel. Tehát a Dömper által benyújtott dokumentáció ellentétben van a tényekkel, mérési adatokkal. A bánya helyszíne a felszín alatti vizek szempontjából érzékeny területen helyezkedik el. A nem megfelelő területhasználat és az éghajlatváltozás együttesen okozza a térség talajvízszint csökkenését, ami az 1950-60-as bázisidőszakhoz képest átlagosan 2-2,5 méter! Levegőtisztaság-védelmi szempontból sem engedélyezhető a beruházás, mert több lakóépület szélirányban fekszik. A várható zajterhelés meg fogja haladni a határértéket. A tervezett bánya tájvédelmi szempontból sem elfogadható (újabb Dömper vélemény **cáfolat**) a mezőgazdasági tájhasználat irreverzibilis megváltoztatása és a tájidegen elemek megjelenése miatt. Hivatkozik az elővigyázatosság elvére¹¹ és a fenntartható fejlődés fogalmára¹² is.

(b) 2013.08.27.: A KDVKTVF (Felügyelőség) megadta a környezetvédelmi engedélyt elsőfokon.

Lényeges elemek: A létesítendő kavicsbánya nem érintené a területen lévő mélyebb rétegvíz kutakat, melyek Délegyháza ivóvízellátását biztosítják. A szigorított zajvédelem megfelelő. A lakossági tiltakozásokat nem vette figyelembe. A mellékelt hatásvizsgált nem támasztja alá, hogy a bányaterület tájrendezését követően megmaradó vízfelületek talajvízelvonó hatása önmagában talajvízszint csökkenést eredményezne ex lege védett vagy Natura 2000-es területeken. Arra hivatkozva, hogy a tervezett helyszín környezetében, már nagymértékben roncsolt területeken, nagy kiterjedésű mesterséges bányató-rendszer fekszik, megállapítja, hogy nem sért tájértéket.

¹¹ **Elővigyázatosság elve:** „Bizonytalan vagy súlyos kilátású helyzetekben nem szabad megvárni a teljes tudományos bizonyosságot, mert mire minden biztossá válik, már valószínűleg késő lesz.” (A Felügyelőség megfogalmazása, 12. o.) „Ahol súlyos vagy visszafordíthatatlan károk veszélye fenyeget, a teljes tudományos bizonyosság hiánya nem használható fel indokként ezen intézkedések elhalasztására” (Az ENSZ éghajlatváltozási keretegyezménye, 1992.) „A környezeti kockázatok mérsékléséhez, a környezet jövőbeni károsodásának megelőzéséhez vagy csökkentéséhez szükséges döntés és intézkedés” (Kvtv. 4. § 30. pontja.)

¹² **Fenntartható fejlődés fogalma:** „Társadalmi-gazdasági viszonyok és tevékenységek rendszere, amely a természeti értékeket megőrzi a jelen és a jövő nemzedékek számára, a természeti erőforrásokat takarékosan és célszerűen használja, ökológiai szempontból hosszú távon biztosítja az életminőség javítását és a sokféleség megőrzését.” (Környezetvédelmi törvény, Kvtv. 4. § 29. pontja.)

(c) 2013.12.18. Az OKTVF (Főfelügyelőség) nem járul hozzá a bányanyitáshoz, megváltoztatja a ráckevei földhivatal engedélyező állásfoglalását az LM és a lakossági fellebbezés miatt.

A benyújtott panaszok miatt a Főfelügyelőség kérte a Pest Megyei Kormányhivatal Földhivatalát, hogy másodfokú szakhatóságként vizsgálja felül a Ráckevei Járási Földhivatal döntését. A helyszíni szemle során megállapították, az ingatlanon aktív mezőgazdasági tevékenység folyik, szántanak. A terület teljesen gyommentes. A termőföld védelméről szóló törvény érdekében nem engedélyezhető kavicsbánya nyitása még ezen a gyengébb minőségű szántóterületen sem, mert az akadályozná a környező jobb minőségű földeken való munkát. Délegyházán már jelenleg is túl sok a bánya, a termőföldek nagyságához képest 70%.

(d) 2014.06.05.: Az OKTF új eljárásra utasít az LM és a lakossági fellebbezés miatt másodfokon.

A megfogalmazott kritikáknak helyt adott a hatóság: A korábbi hatásvizsgálat által kimutatott távolhatás és az összegződő hatás alapján nem szabad több engedélyt kiadni bányanyitásokra a térségben. A Dömper új hatásvizsgálata, mely ettől eltért, befolyásolta az elsőfokot döntése meghozásában. A Felügyelőség határozata hiányos: szakterületei elemzéseket nem tartalmaz, álláspontjának megváltoztatását nem indokolja, fennáll az elfogultság lehetősége. Továbbá nem vette figyelembe a porszennyezést és az idegenforgalom növekedését sem. A Fellebbező hangsúlyozta, a valaha működött bányatavak jelentős része már beépült, a környék ezen része nyaraló-pihenő, illetve már jelentős részben lakóövezetté vált a korábbi ipari bányaterületekhez képest. A korábbi években lakónegyedek, utcák épültek, melyek sok kisgyermekes családnak adnak otthont. Pontatlan a zajvélemény is és igenis vannak védett fajok a környéken, ezt a kócsagokról készült csatolt fotók bizonyítják.

A rendelkezésre álló iratok és dokumentációk alapján megállapította, hogy a tervezett bányató kialakításának talajvízszint-süllyesztő hatása van. A felszín alatti vizek védelmére vonatkozó előírásokat az elsőfok nem vette figyelembe. A bányatelek a környező élővilágra közvetetten, a felszín alatti vízszint csökkenése révén hat. A Kiskunsági Nemzeti Park vegetációtérképei alapján megállapítható, hogy 1998-hoz képest 2008-ra az ürmöspuszták helyét fokozatosan jellegtelen szárazgyepek foglalták el a talaj vízállapotának megváltozása miatt. Fennáll a veszélye annak, hogy a tervezett bánya vízszintcsökkentő hatása összeadódik a környező bányákéval, így kockázatot jelent a Natura 2000-es területekre. Az EU-s irányelv szerint viszont ezeket a területeket az akkumulálódó hatások ellen is védeni kell.

Az új eljárásban a beruházónak részletes hidrogeológiai hatáselemzéssel kell bizonyítania, hogy nincsenek veszélyben a Natura 2000-es területek.

4.4. A vita eredménye

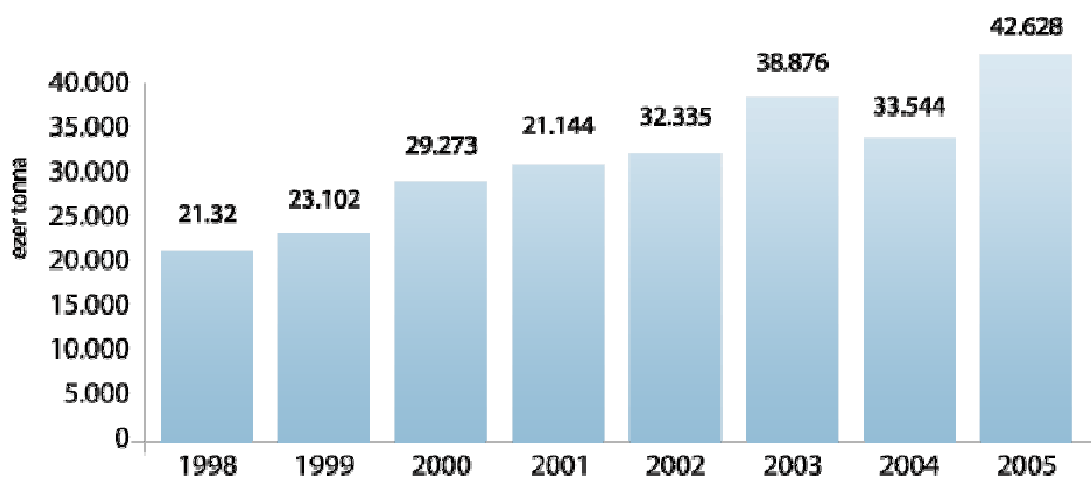
Röviden **összegezve a helyzetet**, egyértelmű, hogy a tóparti közösség egységesen és teljes mértékben elutasítja az újabb bányanyitást. Már most tapasztalják a bányászat negatív hatásait, a stégek egyre jobban kilátszanak a tóból, a kutakban egyre kevesebb a víz, a zaj idehallatszik a távolból is, nem bíznak az előírások betartásában és a jogorvoslati lehetőségekben. A környezetvédők pedig a hosszú távú és súlyosabb hatásokra is rámutattak. De erős érvek állnak a másik oldalon is: nemzeti érdek, útépítés, házépítés, bevételek, munkahelyek, sokoldalúan utóhasznosítható tavak. A hatóságok hol így, hol úgy döntenek. A jogszabályok gyakran nem egyértelműek, a szakértői vizsgálatok eredményei nem egységesek, sőt néha még a szakhatóságok sem értenek egyet ugyanabban a kérdésben. Hiányos, téves vagy éppen megalapozatlan állásfoglalások születnek.

A Dömpér Kft. azonban most erős ellenállásba ütközött. A tópartiak heves tiltakozása, a segítségükre siető civil szervezet, az átpártoló önkormányzat, valamint a hatóságok többszöri elutasítása végül visszavonulásra készítette a bányavállalatot. Ráadásul mindez média-nyilvánosság nélkül történt, saját terepén győzték le őt. Pedig jól indult neki: könnyen megszerezte a földet, és az elsőfokú engedélyt is. Nagyon elszánt volt, próbálta meggyőzni a lakosságot, még a másodfokot is megtámadta a bíróságon. Azonban 2014 végétől kezdve már látszott, hogy veszít lendületéből, újabb és újabb időt kért az amúgy sem túl gyors eljárásban, végül pedig meghátrált, a visszalépés mellett döntött.

5. A hazai kavicskészlet

A Duna a Kárpát-medencei negyedidőszaki kialakulása óta, közel 2 millió éve halmozza fel **kavicsos hordalékát** medrében, árterületein hordalékkúpok formájában. Magyarországon középszakas-jellege, lelassuló áramlási sebessége teszi lehetővé, hogy kiülepedjen belőle a szállított homok (0,02 – 2 mm) és kavicsfrakció (2 mm felett). A földtörténeti korszakokban medrének változtatásával kavicssteraszokat (összefüggő, vastag, kavicsos talajrétegeket) alakított ki. Egy ilyen terület a Budapest és Kunszentmiklós között elhelyezkedő terület Pest megye déli részén, a **Csepeli-síkságon**. Az itt lévő települések, mint például Szigetszentmiklós, Kiskunlacháza, Bugyi, Délegyháza, Adony, Dunavarsány, Dunaharaszti, Ócsa, Alsónémedi, Majosháza és Délegyháza a legnagyobb hazai ismert kavicskészletekkel

rendelkezik. A Budapest déli határa (északon), a Soroksári Duna-ág (nyugaton), Pest-megye déli határa (délen) és az M5-ös autópálya (keleten) által határolt terület alatt **10-20 méter vastag kavicsréteg** húzódik. Könnyű, tömeges hozzáférhetősége rendkívül gazdaságossá teszi kitermelését: jelenleg évi több millió tonnát termelnek ki erről a területről, országosan pedig 40-50 millió tonnát. Magyarország kavicsvagyonra egy 2006-os összesítés szerint kb. 3700 millió tonna. A jelenlegi ütemben haladva kevesebb, mint 80 év alatt felélnénk az egészet! Fontos megállapítás tehát, hogy a **készletek végesek**, kavicskészletünk (emberi lépéskben nézve) **nem megújuló természeti erőforrás**, felelősen kellene gazdálkodni vele. Az eddigi időszakot nem ez jellemezte. A 20. század elején még magántulajdonban volt a bányák többsége, azonban a II. világháború után, 1946-1949 között a teljes bányászatot államosították, a szocialista iparosítás jelszavával és központi tervezés előírásával megkezdődött a termelés radikális növelése és gépesítése. A rendszerváltás után visszaesett, majd a privatizációt követően a 90-es évek végétől duplájára nőtt a termelés a 2000-es évek közepére (4. ábra). A növekedés azóta is tart, évi 10-12%-kal több kavicsot bányászunk ki. Most már nem tervutasítás, hanem piaci igények alapján történik a természet kizsákmányolása: állami infrastrukturális beruházások (útépítések) és magánbefektetői építkezések fokozzák kavicsszükségleteinket. Annyi pozitív változás történt csak, hogy a bányák engedélyeztetése hosszabb ideig tart a 90-es évektől, mivel környezetvédelmi engedélyt is kell szerezni, de ezzel kapcsolatban is sok a visszaélés. (Bővebben: 4.1, 6.4, és 8.2 pontban.)

4. ábra: Magyarországon kitermelt építési kavics mennyisége 1998-2005 között.¹³

¹³ Forrás: <http://igricigep.hu/hu/statisztikai-utmutato>

6. A kavicsbányák környezeti hatásai

Első megközelítésben kevésbé tűnnek veszélyesnek a kavicsbányák után hátramaradó **bányatavak**, még a természetszerető emberek körében is, mint a szén-, érc-, és kőbányák okozta tájsebek. Itt ugyanis nem külszíni, hanem síkvidéki, talajvíz alól történő kitermelés történik. A tevékenység befejezése után egyes hatástanulmányok szerint „**új vizes élőhellyel gazdagodik a tájegység**”, melyeket ökológiailag rekultiválva, azaz sekélyebb szélű, lankásabb partszakaszokat kialakítva, a madarak, vízinövények, algák, halak és rákok, egyszóval a teljes vízi életközösség számára kedvező feltételeket teremtenek, „gazdagítják a környék természeti értékeit”. A korábban említett **idegenforgalmi** és **rekreációs** célú hasznosításuk pedig még tovább növeli a Csepeli-síkságon lévő kb. 80 és az országban lévő közel ezer bányató hasznát. Mi akkor a probléma? Az, hogy rengeteg árnyoldaluk van, melyek semmissé teszi ezeket a látszólagos előnyöket.

(1) Termőföldek elvesztése. A régió nemrég még jelentős zöldség-, gyümölcs- és gabonatermelő vidék volt, most fokozatosan átalakul nagy tófelületekké. Hiába kezdik a kitermelést egy gyengébb minőségű termőföldön, a bányatavak talajvíz-csökkentő hatása révén a környező, megóvott, jó minőségű termőföldek termőképessége is romlik, később itt is megkezdhetik a kitermelést. Apránként haladva így az egész terület, mely nem élvez más védelmet, egy nagy bányává alakítható... Ahogy a Levegő Munkacsoport szemléletesen megállapítja: „Utakba tapossuk jövőnk kenyerét!”¹⁴

(2) Természeti élőhelyek elvesztése. A Kárpát-medencére jellemző, különlegesen értékes vegetációtípus a pannon szikesek. A szikes gyepek alkotta természetközeli élőhelyek adnak otthont az endemikus, csak a Dunamenti-síkságon előforduló, fokozottan védett pusztai gyalogcincérnek (*Dorcadion fulvum cervae*). A megőrzése érdekében készített fajvédelmi programban a veszélyeztető tényezők között szerepel az élőhelyeit megsemmisítő, izoláló bányászat. Nemrég fedezték fel a területen a kihaltnak hitt óriás poszméhet (*Bombus fragrans*). Magyarország legnagyobb, kb. 600 egyedet számláló, Duna-Tisza közti tűzokállományának (*Otis tarda*) fele itt él és még hosszasan lehetne sorolni a példákat a törpe nőszíromtól (*Iris pumilla*) kezdve a sisakos sáskán (*Acrida hungarica*) át a mezei pacsirtáig (*Alauda arvensis*), hogy mennyi védett növényt és állatfajt fenyeget a szárazgyepek pusztulása és felaprózódása.

¹⁴ Levegő Munkacsoport: Utakba tapossuk jövőnk kenyerét? (2009)

Elérhető: http://www.levego.hu/sites/default/files/kapcsolodo/utakba-banyaszat_0909.pdf

(3) Talajvízszint-csökkenés. Mindegyik hatás közül ez a legrejtettebb, ugyanakkor a legnagyobb hatósugarú. Nem az egyszeri vízelvonásról van szó, ami a tavak keletkezését okozza, bár ez sem elhanyagolható - egy néhány 10 hektáros bányatónál több millió m³ -, hanem a keletkező nyílt talajvíztükör folyamatos párologtatásáról. Egy 70 ha-os bányató esetében ez évi 250-300 mm többletvesztést okoz a korábbi állapothoz illetve a környező területekhez képest. (Magyarországon az évi átlagos csapadékmennyiség 500-750 mm). Amíg a tó létezik, évente 175-210 ezer m³ víz párolog el belőle. Ez az óriási mennyiség a gravitációs és kapilláris szívóhatás révén a környék talajvízkészletéből pótlódik. 20 év alatt fokozatosan éri el a végleges kiterjedését ez az állandósuló szívóhatás: 2 km-es körben 20 cm-es átlagos talajvízszint süllyedést okoz, 4 km-es körzetben pedig 10 cm-t. A Csepeli-síkság jelenlegi 2000 ha felületű bányatava évi 2,5-3 millió m³ talajvízvesztést okoz, Délegyházán a leszívási tölcser miatt 1-1,5 méterrel csökken a talajvíz szintje szárazabb időszakokban. (Az állandósuló szívóhatás mellett jelen van egy időszakosan jelentkező nagyobb szívóhatás is.)

A hatás drámai: szárazodnak a mezőgazdasági területek és természetes élőhelyek. A termőföldek termőképessége lecsökken, az értékes gyepterületek jellegtelen, fajszegény társulásokká alakulnak át. Mindezt látva nemhogy ellenintézkedések nem születnek, hanem újabb és újabb bányákat nyitnak. Még tovább súlyosbítja a helyzetet, hogy a fent említett példa egyetlen bányatóra vonatkozik, de a bányatavak hatásterületei átfednek, a környezeti hatástanulmányok ezeket az összegző hatásokat **nem veszik figyelembe!** Mindig csak egy-egy bányatavat vizsgálnak. Tehát az állandósuló valódi süllyedés jóval több, mint 10-20 cm... Tudva, hogy a Kárpát-medence éghajlata a jövőben szárazodik, óriási felelőtlenség még tovább fokozni a vízhiányt.

(4) Szegényes tavi élővilág. A hatásvizsgálatokban gyakran érvként szerepel, hogy a bányatavak gazdag élővilágnak adnak otthont. Ez koránt sincs így. Ezen mesterséges eredetű vízterek meg sem közelítik a természetes alföldi vizek élővilágának változatosságát, értékét, mind fajszámban, mind egyedszámban. Paramétereik alapvetően térnek el az optimális értékektől.

(a) Felületükhöz képest relatíve mélyek. Kotrási technológiától függően 4-5 m, 10-20 m, vagy akár 30 m mély is lehet a meder. Ez épp ellentéte a sekély, relatíve nagy felületű alföldi tavakénak.

(b) A mederszélek meredeken lejtnek (főleg, ha nincs rekultiváció), ezáltal nagyon keskeny a sekély vizű, parti öv, a litorális régió. A madárvilág megtelepedése szempontjából ez kulcsfontosságú lenne.

(c) Nincs átkeveredés, tápanyagban szegények, oxigénhiányosak a tavak. A kis felület/mélység arány, a kis vízszintingadozás (0,5-1 m évente) és az oldalirányú talajvíz beáramlás nem teszi lehetővé a vertikális átkeverődő mozgásokat. Vizük, ha nem szennyezett, szerves anyagokban szegény, oligotróf, mert a természetes vizekkel ellentétben nincs felszíni befolyás. A mélybe kerülő és bomlásnak induló szerves anyag hamar elhasználja az itt lévő oxigént, magasabb rendű élőlények (halak, rákok) számára alkalmatlan, sőt, a képződő kénhidrogén és metán miatt mérgezővé válik. Kevesebb az alga, a vízinövény, kisebb a halállomány, mindez a szűkösség kevesebb vízimadarat vonz, melyek rövidebb ideig is maradnak, csak gyülekező-vagy pihenőhelyként használják ezeket a tavakat.

(5) Rétegvíz szennyezés. Ezeken a homokos, kavicsos területeken nincs olyan éles határ a talajvíz és a rétegvíz között, mint az alföldi tavak esetén. Hiányzik az összefüggő, agyagos záróréteg és nincs jelen az a biogén szűrőréteg (mikroorganizmusok) sem, ami kiszűrhetné a szennyeződésekkel. A mezőgazdasági területekről bemosódó műtrágyák, növényvédők, a halak etetésére feleslegben bevitt szerves anyagok, a fürdőzők okozta salakanyag-szennyezés, naptejek, eldobált hulladékok mind-mind a vízminőség romlását eredményezik, és rétegvizeinket elszennyezhetik! Pedig tudjuk, hogy az alföldi rétegvíz (artézi víz) nem megújuló, nem utánpótlódó, statikus, ún. fosszilis víz. Adott mennyiségünk van csak ebből a tiszta, értékes erőforrásból!

(6) Régészeti leletek eltűnése. Az autópálya-építésekhez hasonlóan, itt sem előírás a felső talajrétegből előkerülő régészeti emlékek vagy a feltárt kavicsrétegekben talált őslénytani, jégkorszaki leletek, csontmaradványok megmentése. Gyakran még csak nem is értesítik a szakembereket. Érthető, hiszen a feltárás és értékmentés hosszabb folyamat, az alatt viszont szüneteltetni kellene a nagy bevételeket hozó bányászatot...

(7) Szállítójárművek. Maga a tevékenység közvetlenül nem zavarja a lakosságot, de településeken megnövekvő nehézjármű forgalom már annál inkább. A forgalom okozta rezgés, zaj és légszennyezés meghaladja a megengedett határértékeket a Közlekedéstudományi intézet mérései szerint is. A helyi közlekedés nehézkessé és veszélyessé válik, a házakban repedések keletkeznek, az utak elhasználódnak, a pihenés szinte lehetetlenné válik. A bányák egy része éjjel-nappal működik, így néhol ez a terhelés folyamatos. Az érintett lakosok elkeseredetten tiltakoznak, néha a legvégső eszközhöz folyamodnak, vastüskéket szórnak az útra, hogy a teherautók defektet kapjanak.

7. Jogi visszaélések.

A környezeti hatások nyomon követését több tényező is nehezíti. A jelenleg végelszámolás alatt álló VITUKI¹⁵ 2012-es megszűnése után kiderült, hogy eltűnt több olyan adatsor, mely a talajvízszint süllyedését alátámasztotta a Csepeli-síkságon. A földminősítési rendszer pedig átláthatatlan, ezért is lehet ennyit trükközni vele. Ahány település, annyiféle besorolás. Így lehetetlenné válik egy országos vagy regionális adatbázis készítése, hogy megtudjuk, mennyi és milyen minőségű termőföld tűnt el a kavicsbányászat következtében. A kárpótlási rendszer szintén sok visszaélésre adott lehetőséget. A rendszerváltás után olyanok is kaptak földet, akik nem művelni akarták, csupán értékesíteni, így jó pénzért tudták eladni a különféle vállalkozásoknak, köztük bányacégeknek. A legfrissebb fejlemény pedig az, hogy a KDVKTVF megszűnt, mint önálló szerv, 2015.04.01.-től beleolvadt a Pest Megyei Kormányhivatalba. Ezentúl a PMKKTF¹⁶ jár el környezetvédelmi és természetvédelmi hatóságként és szakhatóságként. Ez nem tesz jót a független vizsgálatoknak...

8, Mi lehet a megoldás?

Nyersanyagokra szükségünk van, de nem ilyen áron. A kavicsbányászat óriási károkat okoz a mezőgazdaságban, a természetben és a régészetben. Kisebb mértékben és más módszerekkel kellene bányásznunk. Erre több alternatív megoldás is létezik.

(1) Feleslegesen sokat bányászunk. Magyarországon Nyugat-Európával ellentétben még az útalapba is bányászott kavicsot használnak, holott ez például a szomszédos Ausztriában tilos. Újrahasznosított, zúzott építési törmelék is felhasználható lenne a frissen bányászott sóder helyett. Ennek ellenére a nemzetgazdaság megengedi magának azt a luxust, hogy az építőipari bontásból, sokszor egész városrészek rehabilitációjából származó inert hulladékot lerakókban tárolja ahelyett, hogy értékes építési másodnyersanyagként felhasználja. Több olyan vállalkozás is van, mely inert hulladék-feldolgozó berendezéseket működtet, tört betont, újrabetont gyárt. Termékeik azonban nem versenyképesek a jövedelmező bányászattal szemben, melyet a jogszabályok előnyben részesítenek, a tevékenységet kevés adó terheli. Támogatni kellene a másodnyersanyag előállító iparágat, a kavicsbányászat költségeit pedig drasztikusan meg kellene emelni úgy, hogy az externális költségeket is fizessék meg a vállalkozások. Nem megoldás, ha nem a szárazulaton történne a bányászat: a folyami mederkostrás (főmederben, mellékágakban, holtágakban) szintén jelentős ökológiai

¹⁵ VITUKI = Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Kutató Intézet Nonprofit Kft. (1952-2012)

¹⁶ PMKKTF = Pest Megyei Kormányhivatal Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztálya.

kockázatokkal járna és kavicságy víztisztító képessége is csökkenne, ami veszélybe sodorhatná a parti szűrésű kutak működését, a lakossági ivóvízellátást.

(2) Alaposabb hatástanulmányok, integráltabb szemlélet. Nincsenek átfogó, részletes hidrogeológiai modellek a bányászati területekről. Ha ismernénk a felszín alatti vízkészleteinket és az ezeket érő bonyolult hatásegységeket, gondosan ki tudnánk választani azokat a helyszíneket, ahol a legkevesebb ártalmat okozna a kitermelés. Most csak részlelemzések készülnek, nem vizsgálják a kumulált hatásokat, a lokális hidrogeológiai modelleket pedig sokszor el sem készítik, mivel nem kötelező, igény pedig nincs rá az ügyfelekben és az engedélyező hatóságokban. Több alaptalan, megtévesztő állítás is szerepel bennük, pl. hogy a bányatavak, „gazdagítják a környék természeti értékeit”. Sokszor a hatóságok minden további nélkül elfogadják ezeket a tartalmatlan „álemzéseket”. Biztosítani kell, hogy gazdasági és politikai érdekektől független, erős szakmai alapokon nyugvó véleményezések szülessenek.

(3) A már meglévő bányatavak kezelése.

(a) Vízhőminőség védelem. Kormányrendelet már van (2000) a szennyeződések megelőzéséről, de terepi kapacitás már nincs ennek a betartatásának ellenőrzésére. A hatósági ellenőrzések számát növelni kellene, az emberek magatartását pedig környezettudatosabbá, önmegtartóztatóbbá tenni. Még ha illegálisak is a fürdőhelyek, hiszen bányatavakban tilos fürdeni, mégis ki kellene építeni a használt partszakaszokon azokat a létesítményeket (zuhanyzók, WC-k, öltözők, szemetes), melyek megteremtenék a fürdés higiéniai feltételeit.

(b) Vízesztés csökkentés. A nyílt vízfelületek párolgási veszteségét legegyszerűbben úgy lehetne csökkenteni, ha a bányatavakat részben **visszatöltenék** meddővel. Ez viszont túl költséges lenne, ezért fel sem merül. Itt jön képbe ismét a járulékos költség: ha meg kellene fizetniük az elpazarolt (elpárolgott) talajvízkészletet, máris más lenne a helyzet. Jelenleg a bányavállalkozó élvezzi a hasznokat, de az előidézett kedvezőtlen környezeti hatásokat másokra terheli, nem felel érte. A másik módszer szerint le lehetne **szigetelni** a bányagödröket, ami csökkentené a vízelszívó hatásukat. Ez viszont két okból problémás. Egyfelől az így keletkező „krátertavak” látványa esztétikailag igencsak csúf lenne, ugyanis időszakonként ki is száradhatnának, egy nagy üres lyuk lenne a helyükön. Ha kevés víz van bennük, gyorsabban felmelegednek, a kórokozó mikrobák elszaporodhatnak bennük, egészségügyi kockázatot jelentenének. Bár elvileg az öntisztulásuk gyorsabb lenne a megtelepedő vízinövények miatt és a felszín alatti vizektől izoláltabbak lennének. Felmerül viszont egy technikai probléma: ha kevés a víz, a kívülről befelé ható vízáramlás nyomóerejének ellen tudna-e állni, vagy felszakadna. Ugyanis a meder falához a

szigetelőréteg tapadását semmi sem segíti, csak a rajta lévő víz súlya. Ennek egy változata, hogy csak a védett élőhelyek felőli oldalt szigetelik le, abból az irányból kevesebb vizet szívna el. Ám hidrogeológiai modellek szerint ez csak látszatsmegoldás lenne: mindössze a tóhoz közeli néhány 100 méteren érvényesülne, a módosított alakú leszívási tölcser távolabb visszahajolva így is elérné a védendő területek ezen túleső részét.

(c) Nagyobb mértékű rekultiváció. Jelenleg a bányató természetközeli vétele kimerül abban, sekély szélű, tagolt, lankás (8-10 fokos) rézsűjű sávot alakítanak ki a tó körül. Ez fontos, de korántsem elég. A bányatavak madárvilágát jelentősen növelné, ha kisebb-nagyobb nyílt kavicszátonyokat alakítanának ki, ezzel nemcsak pihenő-, hanem fészkelő helyek is létrejőnének. Például a küszvágó csér (*Sterna hirundo*), dankasirály (*Chroicocephalus ridibundus*) és kis lile (*Charadrius dubius*) is szívesen fészkel hasonló helyeken.

A **legfontosabb teendők** tehát a kavicsbányászat területén az externális költségek árakba építése, ezzel együtt az építőipari bontásanyagok újrahasznosításával, újrafeldolgozásával foglalkozó vállalkozások, iparág előnyben részesítése. A hatáselemzéseknek sokkal alaposabbnak és körültekintőbbnek kell lenniük, mentesnek a politikai-gazdasági érdekektől. A már meglévő bányatavak fenntartása, rehabilitációja pedig sokkal több erőfeszítést igényel. Mindehhez a jogszabályi környezet megváltoztatása szükséges. Addig pedig marad a civil ellenállás és a közösségi összefogás, ahogy Délegyháza példája is mutatja, a helyzet nem reménytelen: a helyiek együttes erővel képesek legyőzni egy tőkeerős bányacéget.

Budapest, 2015.06.29.